

Bibliotekarstudentens nettleksikon om litteratur og medier

Av Helge Ridderstrøm (førsteamanuensis ved OsloMet – storbyuniversitetet)

Sist oppdatert 08.12.20

Dubbing

Dubbing er nyinnspilling av talespor til en film, et TV-program eller et dataspill, i et annet språk enn originalutgaven. Fenomenet “covers ‘lip-synchronization’ or ‘lip-sync’, where the SL [source language] voice-track is replaced by a TL [target language] voice-track” (Munday 2016 s. 278). I filmer blir altså det språket som tales av filmens skuespillere, erstattet med tale på et annet språk.

“Visse land, som dei skandinaviske, tekstar. Andre land dubbar. Dubbing er stemmeomsetjing, i den forstand at ein omset framandspråklege dialogar til morsmålet og så let skodespelarar tala inn dei nye dialogane synkront med dialogane på framandspråket. Originalstemmene vert erstatta av nye stemmer som taler morsmålet til publikum. Det skjer ei taledublering. (Ordet “dubbing” kjem frå “double”, jf. det franske ordet for dubbing, som er “doublage”.) Men det ligg meir i det enn at framandspråklege stemmer vert erstatta med stemmer som snakkar morsmål. For det første bør dei omsette replikkane vera like lange som original-replikkane, for det andre bør lydane og lepperørslene følgjast åt så langt det er råd. Dei fleste har observert at det kan vera sjenerande når munn-rørslene til den me ser snakkar, ikkje høver heilt med den skodespelarstemma som dublerer talen. Særleg ved lukkelydar som m og p og b er dette problemet påtakeleg og synleg, fordi desse lydane har så tydelege lepperørslar. Dette forholdet må omsetjaren av replikkar som skal dublerast, ta eit visst omsyn til, og då skulle det ikkje vera nødvendig å forklara kor vanskeleg det er å arbeida med omsetjinga av slike replikkar. Dette er og bakgrunnen for at denne forma for språkoverføring (language transfer) vert kalla leppesynkron taledublering, eller berre leppesynkronisering. [...] Internasjonalt reknar dei med at leppesynkron tale føreset eit publikum på ti millionar for å vera rekningsssvarande. Dei reknar vidare at leppesynkronisering kostar 10 % av det som det har kosta å laga filmen, medan teksting kostar 1-2 % av det som det har kosta å laga filmen. Å laga ettersynkron tale er altså ti gonger så dyrt som teksting.” (Lomheim 2000 s. 13-14)

Dubbing har en langt høyere økonomisk kostnad enn teksting, bl.a. fordi dubbing er en kollektiv aktivitet. Dubbing krever (vanligvis) et felles arbeid på en helt annen måte enn å lage undertekster. Hver person i en film får vanligvis sin egen stemme når filmen dubbes. Personer som dubber bør dessuten ha skuespillerutdannelse for at stemmebruken skal bli fullstendig overbevisende (Brisset 2012 s. 214).

Rytmen i språket er det vanskeligste å imitere for de som skal dubbe en film, og et dårlig resultat kan føre til at de som ser filmen blir opptatt av å betrakte personenes lepper (Brisset 2012 s. 214). Et eksempel på en utfordring ved dubbing: Engelsk har langt flere enstavelsesord enn fransk, og dermed trengs det ofte flere stavelser på fransk enn i engelsk for å si det samme. Det er også syntaktiske forskjeller mellom de to språkene, i engelsk er f.eks. paratakse (sideordning av grammatiske ledd) vanligere enn i fransk (Brisset 2012 s. 219). Alt dette skaper problemer når en film skal dubbes.

Stemmer gir assosiasjoner som kan bli endret når en film dubbes. Ifølge den franske medieforskeren Dominique Sipièrre virket den spanske stemmen til hovedpersonen i Alfred Hitchcocks *Vertigo* som en “macho” stemme (gjengitt fra Brisset 2012 s. 220).

“[T]he lack of synchronisation between dubbed dialogue and the movement of the actors’ mouths can prove distracting. In addition, dubbed films sometimes feature a handful of actors performing as multiple characters, which might make the experience less enjoyable and even a little confusing. However, according to the blog *Lonely Translations*, one of the biggest issues with selecting dubbed over subtitled is that it may reduce the viewer’s ability to learn a new language. [...] reading subtitles can mean the viewer misses some of what’s going on onscreen, whether that’s the visual action or the subtitles themselves due to the speed the characters are talking. It could also alter the way a person would usually watch a film. For example, when watching a horror they might close their eyes or look away, but they can’t do this if they are reading subtitles as they will have no idea what is going on if they don’t understand the language.” (Mark Bentz i <http://www.languageinsight.com/blog/2013/05/21/subtitling-vs-dubbing-the-great-debate>; lesedato 08.02.17)

I den amerikanske regissøren Woody Allens filmer er personene svært pratsomme, f.eks. i *Hannah and her Sisters* (1986) der det er som om personene snakker i vei for å fylle et eksistensielt tomrom. Tendensen til taleflom i Allens filmer har blitt brukt som argument for å dubbe filmene i stedet for å tekste dem. Teksting vil føre til at kun en liten del av det som sies kan komme med på skjermen, mens med dubbing kan mer av det som sies overføres til et annet språk (Brisset 2012 s. 223). Måten å snakke på er dessuten et viktig trekk ved hver av personene, og kan lettere formidles gjennom dubbing enn gjennom teksting (Brisset 2012 s. 223). “Hearing actors speaking one’s native language also allows the audience to catch subtle non-verbal parts of a performance, which many times is part of the “authentic” viewing experience the original was shooting for.” (<http://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/Main/SubbingVersusDubbing>; lesedato 17.02.17)

Språket i Woody Allens filmer er noen ganger konsist og aforisme-lignende, og krever i disse tilfellene omtrent dobbelt så mange ord på fransk som på engelsk (Brisset 2012 s. 218).

“I og med at taledublering kostar om lag ti gonger så mykje som teksting, har me fått eit internasjonalt kulturskilje på dette feltet. Dei store landa dubbar, dei små landa

tekstar. Storbritannia, Frankrike, Tyskland, Spania, Italia hører til dubbe-kulturen, medan Norden, Nederland, Belgia, Portugal, Hellas, Tyrkia og Israel hører til tekstekulturen i EBU (the European Broadcasting Union). Denne todelinga av den europeiske fjernsyns- og filmkulturen har i fleire tiår lege temmeleg fast. Men det siste tiåret har ei ny utvikling skote fart på grunn av dei mange kommersielle fjernsynskanalane som har dukka opp overalt i vår verdsdel, og utviklinga består i at det er tekstinga som har auka i omfang internasjonalt. "Subtitling has become more and more important to European broadcasting organisations and producers," skriv Josephine Dries ved European Institute for the Media (1995:37). Private firma for teksting har no etablert seg i dei store dubbe-landa også, for talet på filmar som vert teksta, berre aukar i desse landa. "The increasing market for subtitling has resulted in subtitling companies arising everywhere, using different methods and equipment." (Op.cit.) I den grad det er mogeleg å spå om utviklinga på eit så raskt skiftande felt som dei elektroniske massemedia, ser det ut til at det er teksting som er på offensiven internasjonalt." (Lomheim 2000 s. 16-17)

Tendensen i bl.a. Frankrike, Tyskland, Østerrike, Italia, Sveits og Spania har vært å dubbe filmer framfor å tekste dem, mens i de nordiske landene har teksting vært det vanlige (unntatt for barnefilmer) (Brisset 2012 s. 188). I 2007 ble 80 % av utenlandske filmer som ble vist i Frankrike dubbet. Omtrent 10.000 timer med programmer ble dubbet per år, til en pris av 150 millioner euro (Brisset 2012 s. 189). Nesten alle de dubbete filmene i Frankrike har opprinnelig engelsk/amerikansk tale, kun 9 % har tale på tysk, og 5 % på andre språk enn dette. En stor europeisk undersøkelse viste at 56 % av europeerne foretrakk dubbete filmer (Brisset 2012 s. 189).

"In March 2010, the British Film Council (BFC) ordered its own survey to determine whether audiences preferred their foreign language movies to be dubbed or subtitled. Working on the BFC's behalf, OTX Research polled audience members who had just seen the original Swedish version of *The Girl with the Dragon Tattoo*. The researchers visited the Curzon cinema in Mayfair, London, the Vue in Hull and the Odeon Printworks in Manchester. Audiences in Hull only had the option of seeing the dubbed film, while in London only the subtitled version was shown. In Manchester, audiences had the option of seeing either format. The researchers concluded that fans of mainstream cinema, such as blockbusters like *Avatar*, were most likely to see the dubbed version of the film. Meanwhile, those who saw the subtitled version were more likely to have an interest in foreign language and arthouse films. In addition, 65 per cent of those who saw the subtitled film watched non-English language movies either a lot or occasionally, compared to 34 per cent of those who saw the dubbed version. Cinemagoers who saw the dubbed film were found to be more spontaneous and had a lower awareness of the Stieg Larsson novel the movie was based on. However, it appears those who saw the subtitled print enjoyed it more. While 45 per cent of these viewers described the film as "excellent", this fell to 26 per cent among those who saw the dubbed film. [...] In the end, the research company reported back to the BFC that offering the choice of watching a non-English language film either

with dubbing or subtitles was the best option if it wanted to attract a wide range of audience members.” (Mark Bentz i <http://www.languageinsight.com/blog/2013/05/21/subtitling-vs-dubbing-the-great-debate>; lesedato 08.02.17)

“Stadig fleire av dei utanlandske fjernsynsseriane for born blir dubba. [...] Dårlegare språkkompetanse blir konsekvensen, meiner forskar. Saman med Nederland er Norge kjent som eit land der folk tradisjonelt har hatt sterk engelskkompetanse. Dette blir sett i samanheng med at vi har teksta utanlandske program, medan ein i andre land dubbar. - No er vi i ferd med å miste dette fortrinnet, seier førsteamanuensis Marita Kristiansen ved institutt for fagspråk og interkulturell kommunikasjon ved NHH. Bortsett frå enkelte program på kveldstid er det konsekvent dubbing på dei kommersielle barnekanalane, ifølgje Kristiansen. Men langt verre meiner ho det er at også statskanalen NRK sender fleire dubba program. Til si store forundring oppdaga ho at sjølv danske seriar er blitt dubba. [...] - Dubbing pasifiserer lyttesansen og fører til mindre ferdigheitstrening i lesing. Ambisjonsnivået blir lagt veldig lågt på borna sine vegne. For nordmenn har det aldri vore ei problemstilling å forstå dansk og svensk, men born vil no vere i dårlegare stand til å forstå folk i våre naboland. [...] - Når det gjeld framandspråk viser forskning at barn har ein enorm læringskapasitet fram til dei er rundt 12 år gamle. Etter dette går læringskapasiteten sterkt ned. Når så mange program blir dubba, fører det til at skulen må ta eit enno større ansvar, seier ho. At dubbing sikrar at også yngre barn kan følgje med på programma, meiner Kristiansen ikkje er eit gyldig argument. - Då synst eg dei undervurderer ungane. Dei startar trass alt å lese og skrive på skulen når dei er seks år gamle, seier ho. [...] - Det at norsk er eit lite språk er ein viktig grunn til at engelskkompetansen er viktig. Mange av dei andre europeiske landa har eit større språk som gjer at dei klarar seg betre utan bra engelsk, seier Kristiansen. Arbeidslivet blir stadig meir internasjonalt, og ein god språkkompetanse vil også gjere det lettare å ta jobbar utanlands, meiner forskaren. No ber ho spesielt NRK ta ansvar for mindre dubbing av program. - NRK skal ikkje kaste seg på det dei kommersielle kanalane gjer. Dei må ha eit bevisst forhold til dette, og dei har eit ansvar for den oppveksande generasjon, seier ho.” (Øyvind Torvund i <http://forskning.no/media-sprak-barn-og-ungdom/2014/05/meiner-dubbing-gjer-barna-darlegare-i-sprak>; lesedato 21.04.17)

“Stadig flere TV-kanaler dubber utenlandske programmer til norsk. Det er flere eksperter sterkt kritiske til. [...] De fleste språkforskere er enige i at jo mer variert språkstimulering du får, desto mer styrker du ditt eget språk. Dansk ungdom tyr i dag i større grad enn før til engelsk når de møter svensker og nordmenn. Det er veldig synd om vi ender opp med det samme her i Norge, sier språkforsker Øystein Vangsnes. [...] advart mot dubbing av nordiske serier til norsk, fordi han mener det svekker forståelsen av språkene i våre nordiske naboland. - Vi har ingen tradisjon for å dubbe i Norge. I land som har det, som i Spania og Italia, ser vi også at de er mindre flinke enn oss til å snakke engelsk, for eksempel. Når du ikke blir eksponert for språket, kun blir presentert for det i en kunstig skolesituasjon, mister du andre og viktige anledninger til å lære det. [...] Vangsnes mener teksting kan være positivt både for forståelsen av norsk og fremmed-

språk. - Det er flere fordeler. Du blir eksponert for et annet språk, samtidig som du får skriftstimulering i ditt eget.” (*Bergens Tidende* 20. august 2012 s. 2)

“Selv om ikke det er språkpolitiske argumenter for dubbing, er det kulturpolitiske, sier Nils Stokke, programredaktør for NRK Super. - De får kanskje litt mindre språkkunnskap med dubbing, med de lærer veldig mye annet. Vi velger nettopp serier med det for øyet at barna skal lære noe, for eksempel om kan de lære mye om Norden og nordisk levesett gjennom seriene selv om de er dubbet. [...] Han avviser at teksting er et fullgodt alternativ til dubbing. - Målgruppen til NRK Super er 2-12 år, og det sier seg selv at ikke alle er gode til å lese. For å formidle de historiene vi ønsker og gjøre dem mer tilgjengelig for barn er det nødvendig med dubbing. Språkkunnskapene blant barn varierer veldig både aldersmessig og individuelt. Vi har en del serier hvor det er viktig at man forstår og hører det som blir sagt. Da går det ofte for fort med teksting. Vi har testet seriene på barn med og uten dubbing for å se hva de får med seg, og spesielt på tyngre verbale serier er responsen best med dubbing, sier Stokke. Han mener det å forstå talen på filmen eller serien er avgjørende for barnas opplevelse.” (*Bergens Tidende* 20. august 2012 s. 3)

“Denne julen kan du se Tre nøtter til Askepott slik den så ut ved premièren i 1973. Ved hjelp av EØS-midler og et samarbeid mellom Filmarkivet i Praha og Nasjonalbiblioteket i Norge har den kjente juleklassikeren blitt restaurert. [...] En stund var deler av det norske folk redde for at det i forbindelse med restaureringen av bildene ville bli lagt på et nytt lydspor, og at Knut Risans gjenkjennelige røst dermed ville forsvinne, men planene ble skrotet. Den tsjekkiske regissøren skjønner at det kun ble brukt én stemme til dubbingen i 1975, men mener at det nok ville vært bedre med flere. [...] Det er, og var, en ganske vanlig praksis i andre land også. Noen ganger ville de ikke investere i skikkelig dubbing. Det er nok bedre med den klassiske dubbingen med flere skuespillere, men det går jo greit med en. [...] Dessuten foretrekker jeg en stemme som dubber alt fremfor teksting, mens du leser teksten kan du gå glipp av noe som skjer. I en tysk versjon av filmen jeg så på kino også dubbet av én mann, men da også for blinde. I tillegg til å fremføre dialogen skildret han alt som skjedde. Publikum lo samtidig underveis i filmen, både blinde og seende. Det er fint at mange kan få glede av historien, sier [regissør Václav] Vorlíček.” (<http://www.aftenposten.no/kultur/Tre-notter-til-Askepott-regissoren-Det-er-bedre-med-dubbing-med-flere-stemmer-17054b.html>; lesedato 08.06.17)

“Walt Disney himself is said to have liked the 1959 Mexican Spanish dub of *Sleeping Beauty* better than the original English version.” (<http://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/Main/SubbingVersusDubbing>; lesedato 17.02.17)

“Woody Allen apparently once claimed that he preferred the German dubbing voice for the characters played by him to his own. It does not really matter whether Allen was serious at the time; the story suggests that casting suitable voices is indeed quite possible.” (Thorsten Schröter sitert fra Brisset 2012 s. 219).

Noen filmer dubbles til å inneholde mer enn ett språk. I Roman Polanskis film *The Pianist* (2002), i versjonen på det tyske markedet, snakket tyskerne tysk og polakkene engelsk (Brisset 2012 s. 197).

Den franske regissøren Jean Renoir avskydde dubbing og oppfattet det som et slags brudd på naturens lover (en person tar en annen persons stemme) (gjengitt fra Brisset 2012 s. 221). Den argentinske forfatteren Jorge Luis Borges beskrev i essayet “Om dubbing” (1945) det å dubbe som noe monstrøst – fordi det tar en persons stemme og gir det til en annen persons kropp. Borges skrev i essayet at Hollywood, “by means of a malign artifice called *dubbing*, they propose monsters which combine the illustrious features of Greta Garbo with the voice of Aldonza Lorenzo. Why not publish our admiration for this distressing wonder, for these industrious phonetic-visual anomalies? Those who defend dubbing reason (maybe) that the objections that are made to it can also be made to any other example of translation. This argument is ignorant of, or ignores, a central defect: the arbitrary insertion of another voice and another language. The voices of Hepburn or of Garbo are not contingent; they are, for the world, one of the attributes which define them. It should also be remembered that the mimicry of English is not that of Spanish. [...] I also hear that dubbing is delightful, or tolerable, for those who do not know English. My knowledge of English is less perfect than my ignorance of Russian; despite which I do not resign myself to viewing *Alexander Nevsky* in a language other than the original [...] worse than dubbing, worse than the substitution dubbing involves, is the general awareness of a substitution, of trickery.” (<http://southerncrossreview.org/65/borges-dubbing.htm>; lesedato 07.08.17)

“After nearly fifteen years of experience with sound films translated by titles or made directly in Spanish, critics and some audiences in Latin America reacted poorly to dubbing. [...] By contrast, Spain was a country where dubbing was the exclusive mode of translation for foreign film [...] dubbing had become the standard in Spain well before 1936. [...] In 1930, after just six months of grappling with the problem of adapting Warner Brothers’ film output for export abroad, Remy Blanke mused, “Taking one of these American pictures and trying to adapt it for the foreign market is like chopping up the head of a baby.” Whether characterized as an act of deception or an act of violence, these responses to film translation demonstrate the persistence of the language problem. [...] Written subtitles, while cheaper and somewhat less culturally sensitive in terms of reception, failed to satisfy audiences where rates of illiteracy were high. While in Hollywood’s major European markets such as France and Germany, the split between dubbing for popular audiences and subtitling for elite audiences emerged by the mid-1930s” (Jarvinen 2012 s. 102-103).

Tegnefilmen *Asterix erobrer Amerika* (1994; regissert av Gerhard Hahn) ble i Norge dubbet på en spesiell måte: “Det er dubbingfirmaet Norsound i Nydalen som i disse dager legger stemmene på den nye Asterix-filmen som har premiere til sommeren. Her er alt som kan krype og gå av østfolding-snakkende skuespillere innkalt. Grunnen

er at alle gallerne i filmen skal snakke østfold-dialekt, mens romerne snakker delvis høy-Frogner og delvis med italiensk aksent.” (*Aftenposten* 28. april 1995 s. 35)

“De siste tre årene har dialektdubbing blitt dominerende innen barneprogram som blir dubbet i Norge. [...] Det er et bevisst valg fra NRK om å speile dialekter og norsk språk. Det skaper også en identifikasjon for barn andre steder i landet enn Oslo [...] Før var dubbingen mer oppdelt i bokmål og nynorsk, med en klar overvekt av bokmål. Nå blir det fokusert på å ivareta den rike, norske språkkulturen gjennom å bruke dialektene våre [...] å skape et mer troverdig og naturlig miljø rundt karakterene i de forskjellige barneseriene [...] et forsøk et par år tilbake der de ikke dubbet noen skandinaviske serier for de minste. Da stupte seertallene, og NRK Super gikk dermed tilbake til dubbing for den yngste målgruppen. [...] Selv om vi dubber programmer ment for de aller yngste bidrar vi også til god språkforståelse gjennom et rikt mangfold av dialekter [...] Barn blir veldig tidlig klar over sin dialekt og hvilke verdier og egenskaper den tillegges, ikke minst gjennom måten den brukes på i media. De kan føle seg dumme og føle at de snakker feil om dialekten fremstilles på en dårlig måte på barne-tv” (*Stavanger Aftenblad* 17. juni 2014 s. 20).

Alle artiklene og litteraturlista til hele leksikonet er tilgjengelig på <https://www.litteraturogmedieleksikon.no>